

city produced graves of the Late Hellenistic and Early Roman periods together with Archaic and later deposits (J.K. Anderson, BSA (1954) p. 123 f.). In 1952 excavations were also begun by M.S.F. Hood at Emporio on the south coast of Chios. These were continued from 1953 - 5 by Hood and J. Boardman. The main objective was a large Prehistoric settlement by the harbour with occupation ranging from Early Neolithic to the very end of Bronze Age. An Early Christian Basilica church on the edge of the Prehistoric site was also explored. This was found to have stood on the site of an earlier sanctuary with an interesting apsidal temple built in the early 5th century B.C. In early Christian times the hill by the harbour with the Prehistoric settlement was defended by a wall with towers. This fortified town was destroyed in the time of the Arab invasions towards the end of the 7th century A.D. A number of houses were cleared in a town of the Archaic period high on the slopes of Mount Profitis Elias north of the harbour. A small temple of Athena inside the walled acropolis above the town was also cleared. Isolated Classical farm houses at Pindakas north of Emporio and at Delfinion on the north-east coast of the island were examined by J. Boardman (BSA 51 (1956) p. 41 f.; 53 - 4 (1958 - 9) p. 295 f.). At Delfinion the site of the Athenian Camp during the Peloponnesian War was identified.

SINCLAIR HOOD

*

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΝΗΣΩΝ ΑΙΓΑΙΟΥ

Εισαγωγικά: Τῆς Δ' Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων προέστατο ὁ Ἔφορος κ. Ἐμμ. Χατζηδάκης ἀπὸ τοῦ ἔτους 1949. Τὴν Ἐφορείαν ἀπασχόλησαν ἡ διάσωσης τῶν τειχῶν τῆς Μυτιλήνης καὶ Χίου, καὶ ἡ στερέωσις τῶν ψηφιδωτῶν τῆς Νέας Μονῆς.

Ὁ Ἔφορος περιώδευσε εἰς Μυτιλήνην ἐξετάσας τὸ Φρούριον, τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα καὶ τοὺς ναοὺς τῆς πόλεως, καταγράψας καὶ πλείστας σημαντικὰς εἰκόνας μὲ τὰς ὑπογραφὰς τῶν ζωγράφων Ἀγγέλου Χίου, Ἰακώβου θύτου, Μουράτ, Μάρκου Τρουληνοῦ (1646) κ.ἄ. Ὁ Ἔφορος ἐπεθεώρησεν ἐπίσης τὰς Μονὰς Περιβολῆς, Λειμῶνος καὶ Μυρσινιωτίσσης καταγράψας κειμήλια, εἰκόνας καὶ χειρόγραφα, καθὼς καὶ τοὺς ναοὺς τῶν χωρίων

Χάλικα, Μώρηα Θερμῆ, ὅπου ἡ Παναγία Τρουλωτῆ (δίστυλος ἑλλαδικὸς σταυροειδῆς τύπος), Ἀνεμότια (ναὸς Ἁγίου Γεωργίου μὲ τοιχογραφίας τοῦ 1702, ἔργον Ἰωάννου Χοματζᾶ Χίου), Τζήθρα (ναὸς Ἀγ. Νικολάου μὲ τοιχογραφίας τοῦ 1543), Ἀντισσα (ναὸς Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου μὲ εἰκόνα τοῦ Μ. Δαμασκηνοῦ—βλ. Κρητ. Χρονικά, τ. 10 (1956) σ. 287 πιν. ΚΗΙ—καὶ ἄλλας καλῆς τέχνης, ὡς καὶ ἀξιολόγα ἄμφια), Καλλονῆ (ναὸς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς: ὠραῖον τέμπλον μὲ εἰκόνας τοῦ Ἀθανασίου Ἰωάννου τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν (1769) καὶ ἄλλας παλαιότερας εἰκόνας).

Κατὰ τὸ 1952 ἐστερεώθησαν ἐν Χίῳ ψηφιδωτὰ τῆς Νέας Μονῆς διὰ τοῦ Ἰταλοῦ μουσειωτοῦ κ. Τότη καὶ τοῦ καλλιτέχνου συντηρητοῦ τῆς Ἑθνικῆς Πινακοθήκης κ. Κουτσουρή, τῆ ἐπιβλέψει τοῦ Ἐφόρου.

Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος συνεχίσθη ἐν Χίῳ ἡ ἐργασία στερεώσεως τῶν ψηφιδωτῶν τῆς Νέας Μονῆς διὰ τῶν τεχνιτῶν Δ. Σκόρδου καὶ Βάρβογλη, τῆ ἐπιβλέψει τοῦ Ἐφόρου.

Τῷ 1958 ὁ Ἔφορος ἐπισκεφθεὶς τὴν Μῆλον ἐξήτασε τὰς ἀνάγκας καὶ τῶν αὐτόθι κατακομβῶν καὶ πολλῶν παλαιῶν ἐκκλησιῶν τῆς νήσου.

Τῷ 1959 ἐγένοντο ἐν Χίῳ διὰ τοῦ ἐκτάκτου ἐπιμελητοῦ κ. Ἀντων. Στεφάνου ἐργασίαι περιφράξεως τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου τοῦ φρουρίου καὶ ἀναστηλώσεως αὐτοῦ.

Ὁ Ἐφορεὺς τῆς Δ' Περιφέρειας κ. Καλοκύρης, ἀπὸ Ἰουνίου 1959 περιώδευσεν εἰς Χίον, Νάξον καὶ Ἀμοργὸν ἐξετάσας τὰς ἀνάγκας τῶν μνημείων αὐτῶν.

Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος ὁ Ἐφορεὺς μεταβάς εἰς Λέσβον διεπίστωσεν ὅτι ἡ ἀποκαλυφθεῖσα βασιλικὴ ἐν Καρυαῖς Θερμῆς εἶναι ὄντως παλαιοχριστιανικὴ. Ὡσαύτως διεπίστωσεν καὶ ἐτέραν βασιλικὴν ἐν Θερμῆ.

MAN. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ

*

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

ΔΗΛΟΣ

Κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη συνεχίσθησαν αἱ ἐργασίαι συντηρήσεως τῶν ἀρχαίων ἐρειπίων καὶ μικρῶν ἀναστηλώσεων κατὰ τὸ σύστημα, ἡ σκοπιμότης τοῦ ὁποῦ ἀνεγνωρίσθη καὶ εἰς BCH 1959, 567. Τὸ πρόγραμμα τῶν ἐργασιῶν συντηρήσεως περιέλαβε ὄλας τὰς οἰκίας τῆς συνοικίας τοῦ θεάτρου — insulae II, III, IV, VI — καὶ κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ἤδη ὡς

περατωθείσαι. Περαιτέρω έπεξετάθησαν εις τὰ ιερά τῶν ξένων θεῶν καὶ εις τὰς οἰκίας τῆς συνοικίας τοῦ Ἴνωποῦ. Ἦρχισεν ἐπίσης ὁ καθαρισμὸς τῆς δεξαμενῆς τοῦ Ἴνωποῦ, ἀλλ' ἡ ἐργασία παρέστη ἀνάγκη νὰ διακοπῆ, μέχρις ὅτου ἐξευρεθῆ ἄλλος τρόπος ἀποχετεύσεως τῶν ἀφθόνως ἀναβλυζόντων ὑδάτων. Ἀναστηλωτικαὶ ἐργασίαι ἐνηργήθησαν εις μικρὰν κλίμακα, κυρίως εις τοὺς τοίχους τῶν οἰκῶν, διὰ νὰ καταστῆ σαφέστερον τὸ διάγραμμα, καὶ τὸ ἀνάλημα τοῦ Σερατείου Γ.

Εἰς τὴν *insula III* κατὰ τὴν τακτοποίησιν τῶν πλακῶν τοῦ δρομίσκου (*guelle*) δ' ἀνευρέθησαν ἐντὸς τοῦ ἐδάφους εις μικρὸν βάθος ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν 34 ἀργυρᾶ ἀττικά τετράδραχμα τοῦ α' ἡμίσεος τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνος.

Ἐν τῷ Μουσεῖῳ Δήλου, ἤρχισε διὰ τοῦ γλύπτου κ. Σ. Τριάντη ἡ ἀνιδρύσις ἐπὶ βάθρων τῶν ἀγαλμάτων τῆς ἀρχαϊκῆς αἰθούσης.

ΠΑΡΟΣ

Κατὰ τὴν ΒΑ παρυφὴν τοῦ συνοικισμοῦ Παροικιάς, ἔνθα ἔχει ἤδη διαπιστωθῆ ἡ ὑπαρξίς νεκροταφείου ἑλληνιστικῶν-ρωμαϊκῶν χρόνων (AM 1901, πίν. 10), κατὰ τὰς ἐργασίας ἐκβαθύνσεως τῆς κοίτης τοῦ διαρρέοντος τὴν περιοχὴν χειμάρρου, ἀπεκαλύφθησαν τέσσαρες μικροὶ κιβωτιόσχημοι τάφοι. Οἱ δύο τούτων περιεῖχον ὡς κτερίσματα 17 ἐν συνόλῳ μικρὰ ἀγγεῖα, ὁ εἰς τοῦ 6ου καὶ ὁ ἄλλος τοῦ 4ου αἰῶνος. Εἰς τὸν ἀρχαϊκὸν τάφον εὐρέθησαν ἐπίσης εἰς χρυσοῦς δακτύλιος, ἐν ἀργυροῦν ψέλλιον καὶ ἐν ἀργυροῦν ἐπίσης ἀσπίδιον. Εὐρέθησαν πρὸς τούτοις τρεῖς μαρμάρينوι τεφροδόχοι καὶ μία σαρκοφάγος ἄνευ κοσμήσεως ἢ ἐπιγραφῆς. Κατόπιν τούτου ἀνεσκάφη δοκιμαστικῶς εἰς βάθος μικρὰ ἑκτασις 3 X 3 μ. Ἀπεκαλύφθη μία ταφή «ἐγχυτρισμοῦ» καὶ τὸ κρηπίδωμα τάφου ἐκ καλῶς ἐξεργασμένων λίθων, οἵτινες ἐξήχθησαν, διὰ νὰ ἀνασυγκροτηθῆ ἐν τῇ ἀλῆ τῷ Μουσεῖῳ. Ἴσως ἡ σαρκοφάγος ἀνήκει εἰς τὸ κρηπίδωμα τοῦτο κατὰ τὸν γνωστὸν ἐν Πάρῳ τύπον (πρβλ. JdI 1937, 67, εἰκ. 12). Εὐρέθησαν ἐπίσης ὄστρακα μελανομόρφων καὶ ἀρκετὰ τεμάχια μηλιακῶν ἀγγείων. Ἀλλὰ τὸ σημαντικώτερον εἶναι ὅτι κατὰ τὴν βάσιν τοῦ κρηπίδωματος εὐρέθη μαρμαρίνη ἐπιτύμβιος στήλη (Πίν. 215), ἣτις χρονολογεῖται εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 7ου αἰῶνος καὶ μαζὺ μὲ τὸ ἐπιτύμβιον τῆς Κιμῶλου (*Festschrift Schuchhardt 131*) ἀποτελοῦν τὰ παλαιότερα γνωστὰ παραδείγματα τοῦ εἶδους. Εἰς ταπεινὸν ἀνάγλυφον καὶ ἐν μέρει διὰ χαράξεων εἰκονίζεται γυναικεία μορφή καθήμενη ἐπὶ θρόνου· φέρει πέπλον μὲ βραχίαιας χειρίδας καὶ ἔχει τὰς χεῖρας

καθεμένας κατὰ μῆκος τοῦ σώματος· ὑπεράνω τῆς παραστάσεως ὑπάρχει ταινία μὲ σειρὰν ἐγχαράκτων ζητοειδῶν γραμμῶν. Τὸ ὕψος τῆς στήλης εἶναι 1,19 καὶ τὸ πλάτος 0,46 μ. Περισσότερον πρὸς Β. ἤλθον εἰς φῶς πέντε στήλαι ἐκ μαρμάρου, ὁμοίαι πρὸς ἀλλήλας καὶ φέρουσαι τὴν ἐπιγραφὴν :

ΟΡΟΣ ΧΩΡΙΟ
ΙΕΡΟ ΑΠΟΛΛΩ
ΝΟΣ ΔΗΛΙΟ

Γράμματα τοῦ β' ἡμίσεος 5ου αἰ. ὕψος στήλων 1,00, πλάτος 0,36 μ.

Ἐν συνεχείᾳ καὶ πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης ἀνεφάνη τοίχος ἐκ πλακοειδῶν λίθων, ὅστις βαίνει ἐκ Β. πρὸς Ν. καὶ σφίζεται εἰς μῆκος 3,50 μ., κατόπιν διακόπτεται καταστραφεῖς. Εἰς τὴν ἐρευνηθεῖσαν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ μικρὰν ἑκτασιν ἀπεκαλύφθησαν ἐντὸς τῆς ὑπὲρ τὸν τοίχον ἐπιχώσεως δύο μεταγενέστεροι τάφοι. Ὁ εἰς ἣτο κατεσκευασμένος διὰ μεγάλων ὀρθογωνίων πηλίνων στρωτήρων καὶ περιεῖχεν ἐν μόνον δακρυδόχον ἀγγεῖον, ὁ ἄλλος εἶχε κτιστὰ τοιχώματα καὶ οὐδὲν κτερίσμα. Ἀλλὰ διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ τάφου εἶχε χρησιμοποιηθῆ παλαιότερον ὑλικὸν καὶ οὕτω εὐρέθη μετὰ τῆς βάσεως ὠραία μαρμαρίνη ἐπιτύμβιος στήλη τοῦ α' ἡμίσεος τοῦ 5ου αἰῶνος, φέρουσα ἐπίστεψιν ἐξ ἀναγλύφου ἀνθεμίου ἐπὶ ἐλίκων· τὸ ἄνω μέρος τοῦ ἀνθεμίου εἶναι ἀποκεκρουμένον, ὕψος σωζόμενον 0,915 μ. Ἐπίσης εὐρέθη καὶ ἄλλη μικρὰ στήλη φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν :

ΑΝΤΙΦΙΑΛΟΜΗΚΙΝΕ

Ὑψος 0,535 μ.

Ἐκ τῶν εὐρημάτων τούτων καθίσταται προφανές ὅτι εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἐξετείνετο νεκροταφεῖον ἀρχαϊκῶν χρόνων, τὸ ὅποσον ἀργότερον κατεστράφη καὶ ἐπεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνιστικοῦ. Ἀλλὰ παρὰ τὴν καταστροφὴν ἐνδείκνυται νὰ ἐνεργηθῆ μία εὐρυτέρας ἐκτάσεως ἀνασκαφικὴ ἐρευνα τοῦ χώρου, ἐφ' ὅσον μάλιστα ἄλλα νεκροταφεῖα τῆς περιόδου ταύτης δὲν ἔχουν γίνεαι γνωστὰ ἐν Πάρῳ.

Μουσεῖον Πάρου. Εἰσήχθησαν τὰ κάτωθι ἀρχαῖα:

1. Πέντε ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαί.
2. Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνος. Ἀριστερά, παρίσταται πωγωνοφόρος ἀνὴρ καθήμενος ἐπὶ θρόνου· φέρει χιτῶνα καὶ ἱμάτιον περιβάλλον ὄλον τὸ σῶμα καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς

κρατεί επίμηκες ἀντικείμενον, πιθανῶς ἀβλοῦς. Δεξιά, ἴσταται γυνή περιβεβλημένη χιτῶνα καὶ ἱμάτιον, ὅπερ ἀνασυρόμενον καλύπτει τὴν κεφαλὴν, κατὰ τὸν τύπον τῆς Pudicitia. Ὑψος 0,50 πλάτος 0,32 μ.

3. Τὸ ἀκέφαλον ἄγαλμα Ἀρτέμιδος ἐκ τοῦ χωρίου Κῶστος, βλ. ΑΜ 1901 159, ὅπερ ἐθεωρεῖτο ἀπολεσθὲν καὶ ἀνευρέθη κατὰ τὴν διάλυσιν μανδροτοίχου.

Δήλιον

Πραγματοποιηθείσης ἐπὶ τέλους τῆς ἐξαγορᾶς τοῦ χώρου κατέστη δυνατόν νὰ ληφθοῦν μέτρα προστασίας καὶ συντηρήσεως τῶν ἀρχαίων εἰρηπίων. Οὕτω διελύθησαν οἱ διὰ μέσου τοῦ ἱεροῦ καὶ εἰς τὴν περίξ περιοχὴν διήκοντες μανδροτοίχοι, ἐνηργήθη περίφραξις τῆς ὅλης ἐκτάσεως καὶ ἐτακτοποιήθη τὸ ἀρχιτεκτονικὸν ὕλικόν. Ἀναστηλωτικαὶ ἐργασίαι ἐνηργήθησαν εἰς μικρὰν μόνον κλίμακα, κυρίως εἰς τμήματα τοῦ περιβόλου καὶ εἰς τὸ πρὸς Δ. τοῦ ναοῦ ἄνδρον. Κατὰ τὰς ἐργασίας αὐτὰς παρουσιάσθη ἀπροσδοκῆτως πληθὺς εὐρημάτων, τὰ ὅποια εἶχον διαλάβει κατὰ τὴν παλαιὰν ἀνασκαφὴν τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, διότι φαίνεται ὅτι δὲν ἤρηνθη πλήρως ὁ χώρος τοῦ ἱεροῦ καὶ ἡ περίξ ἐκτασις. Τὰ σημαντικώτερα εὐρήματα εἶναι :

Α' Ἀρχιτεκτονικά : 1) τεμάχια γείσων, κιόνων καὶ ἐπιστυλίου, 2) δύο ἀκέραιαι τρίγυφοι καὶ τεμάχια ἄλλων, 3) πολλαὶ ἀκροκέραμοι, 4) δύο γωνιαῖα ἀκρωτήρια κοσμοῦμενα δι' ἀνθεμίων καὶ ἐλίκων.

Β' Γλυπτά : 1) τεμάχια ἐνδεδυμένου ἀγάλματος ὑπερφυσικοῦ μεγέθους ὑστεροαρχαϊκῶν χρόνων, 2) τὸ ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς μετὰ τῆς κόμης καὶ τῶν ὤμων ἀρχαϊκοῦ ἀγάλματος, 3) τὸ πρόσθιον τμήμα τοῦ κορμοῦ ἀρχαϊκῆς κόρης, 4) κεφαλὴ ἀρχαϊκοῦ λέοντος, 5) τὸ ἄνω μέρος τοῦ κορμοῦ τοῦ γωστοῦ ἤδη ἀγάλματος τῆς Ἀρτέμιδος (ΑΑ 1923 - 24, 119), πρὸς τὸ ὅποιον προσαρμόζεται ἡ κεφαλὴ, ὥστε τὸ ἄγαλμα τῶρα ἀποκαθίσταται ὁλόκληρον.

Γ' Πήλινα : Μέγας ἀριθμὸς κεφαλῶν καὶ ἄλλων τεμαχίων εἰδωλίων καὶ πηλίνων ἀναγλύφων, ἅτινα χρονολογοῦνται κυρίως ἀπὸ τοῦ 6ου ἕως τὸν 4ον αἰῶνα. Μεταξὺ τούτων ὑπάρχουν μία ἀνδρική γεωμετρικὴ κεφαλὴ, δύο κεφαλαὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 7ου αἰῶνος, δύο δαιδαλικά κεφαλαί, δυστυχῶς ἐφθαρμένα, ἀλλὰ διδακτικά διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ ρυθμοῦ εἰς τὰς Κυκλάδας καὶ ὠραία κεφαλὴ ὑστεροαρχαϊκῆς κόρης.

Δ' Ἀγγεῖα : Εὐρέθησαν ἐν ἀφθονίᾳ ὄστρακα γεωμετρικῶν ἀγγείων, ἐπίσης καὶ πολλὰ ἀρχαϊκῶν χρόνων (πρωτοκορινθιακά, κορινθιακά, μηλιακά, ροδιακά καὶ ἄττικὰ μελανόμορφα), ὀλιγώτερα δὲ τοῦ 5ου αἰῶνος (ἐρυθρομόρφων, ἀκόμη καὶ λευκῶν ἄττικῶν ἀγγείων). Τὰ γεωμετρικὰ ἀνήκουν κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς ομάδας Αα, Αβ, καὶ Αc, αἱ ὅποια προσγράφονται εἰς τὴν Πάρον (E. Buschor, ΑΜ 1929, 142 κ.έ.) ἄλλ' ἀντιπροσωπεύεται ἐπαρκῶς καὶ ἡ ομάδα Βb (Νάξος), ἐνῶ ἐλάχιστα εἶναι τὰ τῆς ομάδος Αd (Σίφνος).

Ε' Διάφορα : Ἀρκετὰ εἶναι τὰ χαλκᾶ εὐρήματα (δακτύλιοι, πόρπαι, ἐνώτια), ἐπίσης εὐρέθησαν τρεῖς σκαραβαῖοι, εἰς σφραγιδόλιθος φέρων παράστασιν λέοντος ἀνατολικοῦ τύπου καὶ πολλὰ ἀντικείμενα ἐξ ἐλεφαντοστοῦ (πόρπαι, περιπίπτα καὶ τρεῖς μικροὶ λέοντες). Ἐνδιαφέρον εἶναι πλακίδιον μετ' ἐγχαράκτου παραστάσεως γεωμετρικῆς ἐποχῆς : ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως παρίσταται λαβύρινθος, ἐπὶ τῆς ἄλλης δύο ὀρχοῦμενοι ἄνδρες καὶ ὡς παραπληρωματικά ἰχθῦς, πτηνὸν καὶ ἴππος.

Τὰ ἀρχαῖα ταῦτα εὐρέθησαν εἴτε κατὰ τὴν διάλυσιν τῶν μανδροτοίχων εἴτε κατὰ τὰς σκαφὰς διὰ τὴν στερέωσιν τῶν κτηρίων τοῦ ἱεροῦ ἢ τὴν θεμελίωσιν τῆς περιφράξεως. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι πρέπει νὰ ἐπιχειρηθῇ συστηματικῶς μία συμπληρωματικὴ ἀνασκαφὴ τοῦ χώρου.

Δεσποτικὸν

Εἰς τὴν παρὰ τὴν Ἀντίπαρον ἐρημικὴν νησίδα Δεσποτικὸν εἶχον ὑπὸ τοῦ Χρ. Τσοῦντα (ΑΕ 1898, 140 κ.έ.) ἐξακριβωθῆ καὶ μερικῶς ἀνασκαφῆ δύο πρωτοκυκλαδικὰ νεκροταφεῖα εἰς θέσιν « Ζουμπάρια » καὶ « Λειβάδι ». Τὸ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀναπτυχθέν ἐνδιαφέρον διὰ τὰς κυκλαδικὰς ἀρχαιότητας ὠδήγησε τοὺς ἀρχαιοκαπήλους νὰ ἐπιδοθοῦν εἰς ἔντονον τυμβωρυχικὴν δραστηριότητα, ὥστε εἰς τὰς δύο ταύτας θέσεις πολλαὶ δεκάδες τάφων ἐσυλήθησαν καὶ κατεστράφησαν. Περιωρισμένης ἐκτάσεως—διότι δυστυχῶς ὀλίγα πράγματα ὑπελείποντο πλέον διὰ νὰ διασωθοῦν—ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἐπεχειρήθη παρὰ τῆς ὑπερηρείας κατὰ τὸν Ὀκτώβριον 1959 εἰς θέσιν « Ζουμπάρια ». Ἡ ἀνασκαφὴ, ἥτις ἐνηργήθη τῇ βοήθειᾳ τῶν ἀρχαιολόγων δδ. Φ. Παπαδοπούλου καὶ Α. Λεμπέση, ἔφερεν εἰς φῶς εἴκοσι πρωτοκυκλαδικούς τάφους (Πιν. 216 γ) καὶ ἓνα τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Οἱ πρωτοκυκλαδικοὶ τάφοι εἶχον σχῆμα τραπέζιου, τὰς πλευρὰς τοῦ ὁποῦ ἀπετέλουν καθέτως ἐμπεπηγμένα πλάκες, πλὴν τῆς μιᾶς, ἥτις ἐνίοτε ἐφράσσετο διὰ τοιχαρίου ἐκ λίθων. Ἐκα-

λύπτοντο διά μεγάλων πλακών, ἐπὶ τῶν ὁποίων συχνά ἐτοποιητοῦντο καὶ ἄλλαι μικρότεραι (Πίν. 216 β). Εἰς τινὰς περιπτώσεις ἢ μία τῶν καθέτων πλακῶν, ἔχουσα ἄνω τριγωνικὴν διαμόρφωσιν, ὑπερείχε τῆς ἄλλης κατασκευῆς. Ὁ νεκρὸς εἶχε πάντοτε ἐνταφιασθῆ εἰς θέσιν συνεσταλμένην καὶ ἦτο κατακεκλιμένος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ μετὰ τὴν κεφαλὴν πρὸς Δ. (Πίν. 216 γ). Ἐκ τῶν τάφων δέκα μὲν οὐδὲν κτέρισμα περιείχον, εἰς τοὺς ὑπολοίπους ἀνευρέθη ἀνά ἓν πῆλινον ἀγγεῖον, τέσσαρα τῶν ὁποίων ἦσαν διαλελυμένα καὶ δὲν κατέστη δυνατόν νὰ συγκολληθῶν. Σχήματα τῶν ἀγγείων εἶναι κυλινδρικοὶ πυξίδες, ἀπίοσχημα ἀγγεῖα καὶ κρατηρίσκοι μετ' ὑψηλοῦ ποδός — πρβλ. ΑΕ 1898 πίν. 9,1.6.18.— Ὅλα φέρουν εὐθύγραμμον χαρακτὴν διακόσμησιν καὶ ἀνήκουν εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ Πηλοῦ. Εἰς τὴν περιοχὴν ὅμως τῶν παρὰ τῶν ἀρχαιοκαπήλων συληθέντων τάφων περισυνελέγησαν καὶ ὄστρακα τῆς ὁμάδος Σύρου, — τεμάχιον τηανοειδοῦς σκεύους κοσμοῦμενον διὰ σπείρας, — ὥστε ἢ ἐπὶ τοῦ Δεσποτικοῦ πρωτοκυκλαδικῆ ἐγκατάστασις φαίνεται ὅτι εἶχε μακρὰν χρονικὴν διάρκειαν.

Μικρὰ δοκιμαστικὴ ἔρευνα ἐξετελέσθη καὶ κατὰ τὴν ΒΑ. ἀκτὴν τῆς νήσου εἰς θέσιν « Μάντρα », ἐνθα πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἶχεν ἐπιστημανθῆ ἢ ὑπαρξίς ἀρχαίου ἱεροῦ (G. Bursian, Geographie von Griechenland II 282). Ἀπεκαλύφθη τμήμα οἰκίας ρωμαϊκῶν πιθανῶς χρόνων, διὰ τὴν οἰκοδομητὴν τῆς ὁποίας εἶχον χρησιμοποιηθῆ μαρμάρيني πλίνθοι κτηρίου καλῆς ἐποχῆς. Ἐντὸς τῆς οἰκίας ἢ περὶ αὐτῆς ἀνευρέθησαν διάφορα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη ἐκ μαρμάρου — τρίγλυφα, γείσα, τεμάχια κιονοκράνων, μέγα κατώφλιον — ἅτινα προήρχοντο ἐκ δωρικοῦ ναοῦ ἀρχαϊκῶν χρόνων, καὶ ἐπὶ πλέον ἐν τεμάχιον κούρου (ὁ ἀριστερὸς ὄμος μετὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ βραχίονος). Ἡ θέσις τοῦ ναοῦ δὲν κατέστη δυνατόν νὰ προσδιορισθῆ.

Ἄλλὰ καὶ αἱ ἄλλαι παρὰ τὴν Ἀντίπαρον νησίδες φαίνεται ὅτι δὲν στεροῦνται παντελῶς ἀρχαιολογικοῦ ἐνδιαφέροντος. Οὕτω ἐπὶ τῆς νησίδος « Τσιμνητῆρι » παρατηροῦνται λείψανα ἀρχαίων κτηρίων καὶ περισυνελέγησαν ὄστρακα ἀρχαϊκῶν ἀγγείων καὶ τεμάχιον πίθου φέρον ἀνάγλυφον διακόσμησιν ἐκ σειρᾶς ροδάκων καὶ ἀνθεμίων ἐναλλασσομένων πρὸς ἀνθὴ λωτοῦ. Ἐπὶ τῆς νησίδος « Σάλιαγκος » ἀπαντοῦν ἄφθονα ὄστρακα προϊστορικῶν ἀγγείων καὶ ὀψιανοὶ καὶ εἶναι ἐμφανεῖς κατὰ τόπου τοῦ τοῖχου μικρῶν κτισμάτων μαρτυροῦντες τὴν ὑπαρξίν προϊστορικῶν συνοικισμοῦ.

Ἀπὸ τὸν συνοικισμόν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου τῆς Ἀντιπάρου μετεφέρθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Πάρου μία ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή, τμήμα νεκροδείπνου τῆς

ὄστάτης ἀρχαιότητος καὶ δύο παλαιοχριστιανικά κιονόκρανα.

ΜΗΛΟΣ

Κατὰ τὴν δημοσίαν ὁδὸν ἀπὸ Πλάκα πρὸς Πολώνια μικρὰ καθίζησις τοῦ καταστρώματος ἀπεκάλυψε τὴν ὑπαρξίν ὑπογείου νεκρικοῦ θαλάμου (Πίν. 216 δ).

Οὗτος εἶναι λαξευμένος ἐντὸς τοῦ μαλακοῦ πετρώματος καὶ ἀποτελεῖται ἐκ δύο διαδρόμων εἰς σχῆμα Γ, ὧν ὁ εἰς ἔχει μῆκος 6,12 καὶ πλάτος 1,86 μ. κατὰ μέσον ὄρον καὶ ὁ ἕτερος μῆκος 3,05 καὶ πλάτος 2,03 μ. Ἡ εἰσοδος τοῦ θαλάμου ἔχει μῆκος 1,05 καὶ πλάτος 0,93 μ., ἢ δὲ κατάβασις γίνεται διὰ κλίμακος. Εἰς τὰς πλευράς τοῦ διαδρόμου εἶναι λαξευμένα ἐννέα σαρκοφάγοι, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον αἱ δύο ἔχουν χρησιμοποιηθῆ διὰ ταφῆν. Τὸ ἄνω μέρος τῶν τοιχωμάτων περιθεῖται ταινία φέρουσα ἀναγλύφους κεφαλᾶς κριῶν.

Οἱ δύο τάφοι ἐκαλύπτοντο διὰ πλακῶν, τῶν ὁποίων οἱ ἄρμοι εἶχον φραχθῆ διὰ πηλοῦ. Ἐπὶ τῶν καλυμμάτων τοῦ ἐνὸς τάφου εὐρέθησαν δύο μελαμβαφεῖς οἰνοχόαι, ἐπὶ τῶν τούτου ἑτέρου μία σιδηρὰ στλεγγίς καὶ εἰς μελαμβαφῆς σκύφος· ἄλλοι δύο μελαμβαφεῖς σκύφοι ὑπῆρχον ἐντὸς κόγχης ὑπεράνω τοῦ τάφου. Ἐντὸς τῶν σαρκοφάγων εἶχεν ταφῆ ἀνά εἰς νεκρὸς. Τὰ κτερίσματα ἦσαν εἰς λύχνος καὶ δέκα ἐν συνόλῳ ἀγγεῖα ἅπαντα μελαμβαφῆ—ἐν μόνον ληκύθιον φέρει κόσμησιν δι' ἐρυθροφύρων ἀνθεμίων. Τὰ ἀγγεῖα χρονολογικῶς ἀνήκουν εἰς τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 4ου αἰῶνος. Αἱ διαστάσεις τῶν τάφων εἶναι 1,68 X 0,50 καὶ 1,83 X 0,55 μ.

Τοιοῦτου τύπου νεκρικοὺς θαλάμους, ἀλλὰ μικροτέρους, εἶχεν ἰδεῖ εἰς τὴν περιοχὴν Τρυπητῆς καὶ περιγράψει ὁ Ross, (βλ. I. Χατζηδάκη, Ἱστορία τῆς Μήλου 76 κ.έ.).

Παρὰ τὸ χωρίον Κώμια εἰς τὸ Α. ἐπίσης τμήμα τῆς νήσου εὐρέθη τυχαίως ταφῆ ἐντὸς πίθου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον καὶ δέκα ἕξ μικρὰ ἀγγεῖα, ὡς καὶ ἐν πῆλινον εἰδῶλιον πτηνοῦ, ἀρχαϊκῶν χρόνων. Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα εἶναι κορινθιακά ἢ ἐγγώριοι ἀπομιμήσεις. Ἀπὸ τὴν ἰδίαν περιοχὴν περισυνελέγη καὶ ἐν ἐπιτύμβιον μετὰ δύο μορφᾶς ἀνάγλυφον ἐλληνιστικῶν χρόνων.

Νέα ἀποκτήματα τοῦ Μουσείου Μήλου εἶναι, πλὴν εὐαρίθμων ἐπιγραφῶν :

1. Ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον εἰς χθόνιον ἥρωα κατὰ τὸν τύπον τῶν νεκροδείπνων. Δεξιᾶ, παρίσταται παγωνοφόρος ἀνδρική μορφή ἐξηπλωμένη ἐπὶ κλίνης, ἥτις φέρει ἱμάτιον ἀφῆνον γυμνὸν τὸ ἄνω μέρος τοῦ κορμοῦ καὶ κρατεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς φιάλην, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀνελίσσεται ὄφις. Ἀριστερά, εἰκονίζεται γυναίκα

μορφή καθημένη ἐπὶ κλισμοῦ καὶ περιβεβλημένη χιτῶνα καὶ ἱμάτιον· διὰ τῆς δεξιᾶς κρατεῖ στρογγύλον ἀντικείμενον. Σχετικῶς καλὴ ἔργασία τοῦ τέλους τοῦ 5ου αἰῶνος.

2. Ὡραία εἰκονιστικὴ κεφαλὴ ἀνδρὸς τοῦ 3ου μ.Χ. αἰῶνος.

Εἰς τὸ Μουσεῖον Μήλου κατασκευάσθησαν νέαι προθήκαι καὶ ἐτακτοποιήθη ἡ ἔκθεσις τῶν ἀγγείων καὶ ἄλλων μικρῶν ἀντικειμένων.

ΑΝΔΡΟΣ

Εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Συλλογὴν τῆς Ἄνδρου ὑπάρχει μία ὁμάς πρωτογεωμετρικῶν ἀγγείων (Desborough, Protoegeometric Pottery 161 κ.έ.), τὰ ὁποῖα προέρχονται ἐκ τάφων εἰς τὴν θέσιν «Ζαγορά» κατὰ τὴν ΝΔ. παραλίαν τῆς νήσου, ἔνθα πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἶχον ἐπισημανθῆ λείψανα ἀρχαίων κτηρίων (Δ. Πασχάλη. Ἡ Ἄνδρος 72). Ἡ σημασία των ὡς ἀνηκόντων εἰς ἐκτεταμένον συνοικισμὸν γεωμετρικῶν χρόνων ἀνεγνωρίσθη παρὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Ν. Κοντολέοντος καὶ κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τοῦ 1960 διὰ χορηγίας τοῦ «Ἀνδριακοῦ Ὁμίλου», ὅστις ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ φιλομούσου κ. Α. Κασιμάτη ἐργάζεται ἀόκνως διὰ τὴν προώθησιν τῶν ἀρχαιολογικῶν ζητημάτων τῆς νήσου, ἤρχισεν ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα τοῦ χώρου τῆ βοηθείᾳ τῶν ἀρχαιολόγων δδ. Α. Λεμπέσου καὶ Α. Χριστοδουλοπούλου.

Ἡ Ζαγορὰ εἶναι μία ὑψηλὴ καὶ ἐπίπεδος ἔκτασις εἰσχωροῦσα εἰς τὴν θάλασσαν, ἡ ὁποῖα σχηματίζει ἐκατέρωθεν δύο μικροὺς ὄρμους, καὶ περιβαλλομένη κατὰ τὰς τρεῖς πλευρὰς ὑπὸ ἀποτόμων κρημνῶν. Οἱ ἀπορῶγες βράχοι, οἵτινες ὡς συνεχῆς τεῖχος περικλείουν τοὺς ὄρμους καὶ δυσχεραίνουν τὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τὴν θάλασσαν, καὶ ἡ ἐρημία τοῦ ἀνοικτοῦ ὀρίζοντος προσδίδουν εἰς τὸ τοπίον ὑποβλητικὴν μεγαλοπρέπειαν.

Ἡ ἀνασκαφὴ κατὰ τὸ πρῶτον αὐτῆς, κατατοπιστικοῦ χαρακτῆρος, στάδιον ἐπεξετάθη εἰς τρεῖς τομεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ ἔφερον εἰς φῶς πολλὰ ἐρείπια ἀρχαίων οἰκημάτων, ἀλλὰ δὲν ἐπροχώρησε τόσον, ὥστε νὰ ἀποκατασταθοῦν πλήρως τὰ διαγράμματα. Οἱ τοῖχοι εἶναι κατασκευασμένοι διὰ πλακοειδῶν λίθων ἴχνη ἐπιχρίσματος δὲν παρετηρήθησαν. Τὰ οἰκήματα ταῦτα εἶναι εὐθύγραμμα, ἀλλὰ τὰ δωμάτια, ὡς εἶναι ἄλλωστε φυσικόν, δὲν σχηματίζουν κανονικὰ ὀρθογώνια. Τὸ μέγεθος των ἐκ πρώτης ὄψεως θὰ ἐξένιζε διὰ τὴν ἐποχὴν—τὸ ἐμβαδὸν φθάνει τὰ 50 τετρ. μέτρα—, ἂν καὶ εἰς τὸν γεωμετρικὸν συνοικισμὸν τῆς Σμύρνης δὲν ὑπῆρχον ἀνάλογα παραδείγματα (Ε. Akurgal, Die Kunst Anatoliens, 9). Ἡ διάταξις τῶν δωματίων εἶναι τοιαύτη, ὥστε δὲν ἐπικοινων-

νοῦν μεταξύ των, ἀλλ' ἔχουν ἀνεξάρτητον εἰσοδον, κείμενα εἴτε κατὰ σειρὰν μετὰ τὸ μέτωπον πρὸς τὴν ἰδίαν πλευρὰν εἴτε τὸ ἐν ὀπισθεν τοῦ ἄλλου. Εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν εἶναι πιθανώτερον ὅτι πρόκεινται χωρισταὶ οἰκίαι, αἵτινες συνάπτονται διὰ μεσοτοιχῶν καὶ ἀποτελοῦν εὐρύτερα οἰκοδομικὰ συγκροτήματα. Ἐνίστε, ἐντὸς τοῦ κλειστοῦ χώρου τῆς οἰκίας ἀποχωρίζεται μικρότερον τετράπλευρον δωμάτιον (Πίν.217 α). Τοιαύτη διαίρεσις καὶ ἡ παράπλευρος διάταξις τῶν δωματίων παρουσιάζει ἀναλογίας πρὸς τὰ ἀρχαῖα οἰκήματα εἰς τὸ Ἐώμπουργο τῆς Τήνου (βλ. ΠΑΕ 1952, 540 καὶ 1953, 259).

Τὰ ἀρτιώτερον σωζόμενα ἐρείπια εἶναι ἐνὸς συγκροτήματος εἰς τὸ ΒΔ. τμήμα τοῦ ὕψωματος, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει δύο κύρια δωμάτια, ὧν τὸ μεγαλύτερον ἔχει διαστάσεις 5,55 X 5,35 μ. καὶ τὸ μικρότερον 3,65 X 2,95 μ. Ἀμφοτέρων ἡ εἰσοδος βλέπει πρὸς Α. Πρὸ τοῦ μεγαλύτερου δωματίου ὑπάρχει ἀνοικτὸς χώρος, σχηματιζόμενος διὰ τῆς προεκτάσεως τοῦ Ν. τοῖχου εἰς μῆκος 3,65 μ., ἐνθ' τὴν Β. πλευρὰν ἀποτελεῖ ἡ προέκτασις τοῦ ἀντιστοίχου τοῖχου κατὰ 2,40 μ. Κατὰ μῆκος τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς τούτου ὑπάρχει πεζοῦλι ὕψους 0,43 καὶ πλάτους 0,50. Ἡ θύρα τοῦ δωματίου ἔχει ἄνοιγμα 1,30 μ., ἐπὶ τοῦ κατωφλίου δὲν παρατηροῦνται λαξεύσεις τὸρμων (Πίν. 217 β). Τὸ μικρότερον δωμάτιον συνάπτεται πρὸς τὸν Β. τοῖχον τοῦ προηγουμένου, ἀλλὰ κεῖται εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον. Τὸ ἄνοιγμα τῆς θύρας εἶναι 0,75 μ. καὶ ἀπὸ τὸ κατώφλιον λείπουν πάλιν οἱ τὸρμοι. Τὰς παραστάδας, αἵτινες σφύζονται κατὰ χῶραν, ἀποτελοῦν δύο μεγάλαι πλάκες ἐκ σχιστολίθου, τὸ δὲ δάπεδον ἦτο, ἐν μέρει τουλάχιστον, πλακόστρωτον (Πίν. 217 γ). Εἰς ἀπόστασιν 3,95 μ. ἀπὸ τὸν Α. τοῖχον, ὅπου ἡ θύρα, διήκει ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ἄλλος τοῖχος παράλληλος πρὸς αὐτόν.

Ὁ μεταξὺ τῶν δύο τοίχων χώρος κλείεται κατὰ τὴν Β. πλευρὰν διὰ τοῖχου, ὅστις ἀφίνει κατὰ τὸ μέσον περίπου ἄνοιγμα πλάτους 0,80 μ. Κατὰ τὴν Ν. πλευρὰν τὸ ἔδαφος ἀνυψώνεται καὶ βαθμίδες, ἀδρομερῶς εἰργασμένοι ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βράχου, ὀδηγοῦν εἰς τὸν πρὸ τοῦ μεγαλύτερου δωματίου ἀνοικτὸν χῶρον. Οὕτω σχηματίζεται κλειστός, ἀλλ' ὑπαίθριος πιθανῶς χώρος, ὁ ὁποῖος ἐχρησιμοποιεῖτο δι' οἰκιακὰς ἀνάγκας, καθ' ὅσον εἰς μίαν γωνίαν ἐδρέθη εἰς πῖθος καὶ παρ' αὐτὸν ἐν ἄλλο μικρότερον ἀγγεῖον.

Τὰ κεραμεϊκὰ εὐρήματα ἀπὸ τὴν ἀνασκαφείσαν ἔκτασιν ἦσαν πῖθοι, συχνὰ μετ' ἀναγλύφου διακοσμῆσεως (μαϊανδροί, κλιμακωτά) καὶ ἄφθονα ὄστρακα, ἐκ τῶν ὁποίων δύναται νὰ συγκολληθοῦν ἀρκετὰ ὀλόκληρα ἀγγεῖα. Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα εἴτε

είναι κοινής χρήσεως είτε φέρουν γραπτήν διακόσμησην. Ἀνάγονται εἰς τὴν τελευταίαν φάσιν τοῦ γεωμετρικοῦ ρυθμοῦ καὶ εἶναι κατὰ μέγα μέρος ἐγγωφίου κατασκευῆς, ἀλλ' ἀντιπροσωπεύονται καὶ αἱ ὁμάδες τῆς Πάρου. Ἄξιον μνείας εἶναι τεμάχιον ἀμφορέως φέρον παράστασιν ἐφορμῶντων πολεμιστῶν μὲ ὀκτώσχημον ἀσπίδα. Αἱ παραστάσεις ἀνθρωπίνης μορφῆς εἶναι ἄλλως σπανιώταται εἰς τὴν γεωμετρικὴν ἀγγειογραφίαν τῶν Κυκλάδων — ἄλλα γνωστά παραδείγματα βλ. Délos XV πίν. 43 καὶ ΠΑΕ 1939, 120.

Ἵστρακα ἀγγείων νεωτέρων τῆς γεωμετρικῆς ἐποχῆς, πλὴν ὀλίγων τεμαχίων πίθων μετ' ἀναγλύφου διακοσμῆσεως κατὰ τὸν ἀνατολίζοντα ρυθμόν, τὰ ὅποια περισυνελέγησαν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, δὲν εὐρέθησαν, ὥστε φαίνεται ὅτι ὁ συνοικισμὸς ἐγκατελείφθη ἑνωρὶς καὶ ὁ χῶρος παρέμεινεν ἀδιατάρακτος ἀπὸ μεταγενεστέρως ἐγκαταστάσεις.

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἐπίσης καὶ ἡ ἀποκάλυψις εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τοῦ ὑψώματος τῶν ἑρειπίων ἐνὸς μικροῦ διμεροῦς ναοῦ, ὅστις ἔχει μῆκος 10,42 καὶ πλάτος 7,55 μ. (Πίν. 217 δ). Οἱ τοῖχοι του εἶναι κατεσκευασμένοι ἐκ μεγάλων σχετικῶς λίθων, οἱ ὅποιοι πλησιάζουν τὸ ὀρθογώνιον σχῆμα, καὶ ἐμφανίζουν γενικῶς προχωρημένην τοιχοδομίαν. Ὁ σηκὸς τοῦ ναοῦ διαστάσεων 5,72 X 6,27 μ. ἔχει τὴν μεγαλύτεραν διάστασιν κατὰ τὸν ἐγκάρσιον ἄξονα καὶ ὁ πρόναος εἶναι κλειστὸς κατὰ τὴν Α. πλευράν. Εἰς τὴν θύραν τοῦ προναοῦ, ἣτις ἔχει πλάτος 1,17 μ., σφίζεται τὸ κάτω τμήμα τῆς μίας παραστάδος ἐκ πλακῶς σχιστολίθου. Ἐντὸς τοῦ σηκοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ δάπεδον ἦτο ἐστρωμένον διὰ πλακῶν, ὑπάρχει βωμὸς κατεσκευασμένος διὰ μεγάλων πλακῶν μῆκος ἔχει 1,78, πλάτος 1,36 καὶ ὕψος 0,34 μ.

Ὁ ἐγκάρσιος σηκὸς ἀπαντᾷ εἰς τοὺς ἀρχαϊκωτέρους ναοὺς τῆς Δήλου (Α καὶ Ε), παραδείγματα δὲ κλειστοῦ προναοῦ βλ. παρὰ R. Vallois, L'architecture hellénique à Délos iL3 κ.έ.

Ἄλλὰ τὴν στενοτέραν συγγένειαν πρὸς τὸν ναὸν τῆς Ζαγοράς, ὡς πρὸς τὸν συνδυασμὸν κλειστοῦ προναοῦ καὶ ἐγκαρσίου σηκοῦ, ἐμφανίζει ὁ ἀρχαϊκὸς ναὸς εἰς Ἐώμπουργο τῆς Τήνου (ΠΑΕ 1952, 532 - 3). Ἡ χρονολογία τοῦ ναοῦ παραμένει πρὸς τὸ παρὸν ἀκαθόριστος, διότι ἡ ἀνασκαφή δὲν ἐφθασεν μέχρι τοῦ βάθους τῶν θεμελίων. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἀνάγεται εἰς τὸν 7ον αἰῶνα. Ἡ λατρεία φαίνεται ὅτι ἐξηκολούθησε καθ' ὅλην τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν, διότι ἔμπροσθεν τοῦ προναοῦ εὐρέθησαν ὀστρακα μελανομόρφων ἀττικῶν ἀγγείων. Εἰς ἕν τούτων εἰκονίζεται ἡ ἄρπαγὴ τῆς Θέτιδος ἀπὸ τὸν Πηλέα.

ΣΑΜΟΣ

Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν κοινοτικῶν ἔργων ἐξῶθι τοῦ χωρίου Μύλοι, ΒΔ. τοῦ Ἡραίου, ἦλθεν εἰς φῶς λαξευτὸς μυκηναϊκὸς τάφος. Εἶναι μικρῶν διαστάσεων καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ κυκλικὸν θάλαμον διαμέτρου 1,62 καὶ ὕψους 0,84 μ. καὶ δρόμον μήκους 0,84 καὶ πλάτους 0,62 μ. Ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρέθησαν δύο σκελετοὶ καὶ τὰ ἐξῆς κτερίσματα :

1. τρεῖς χρυσοὶ ρόδακες
2. δύο χρυσᾶ ἐνώτια
3. μία χρυσῆ χάνδρα
4. δύο ψευδόστομοι ἀμφορεῖς
5. εἰς τρίωτος ἀμφορίσκοι
6. τρεῖς μακρόλαιμοι ἀμφορίσκοι, ὧν οἱ δύο φακοειδοῦς τύπου
7. πολλὰ πλακίδια ἐκ κυανῆς ὑαλομάζης μετὰ ποικίλων διακοσμητικῶν θεμάτων κλπ.

Τὰ ἀγγεῖα φέρουν κόσμησιν ἀποτελουμένην ἐκ λεπτῶν γραμμῶν καὶ πλατυτέρων ταινιῶν, ὁμοκέντρων τόξων καὶ ἐσχηματοποιημένων ἀνθέων χρονολογικῶς ἀνήκουν εἰς τὴν ΥΕ ΠΙΑ. Πρόχειρος δοκιμαστικὴ ἀνασκαφὴ πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς τυχόν ὑπάρξεως καὶ ἄλλων τάφων ἀπέβη ἄκαρπος, διότι εἰς μὲν τὸν ἐλεύθερον χῶρον οὐδὲν ἀνεφάνη, περαιτέρω δὲ σχηματίζεται ὑψηλὴ ἐπίχλωσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχει ἐλαιῶν, ὥστε ἡ ἔρευνα ἦτο ἀδύνατος.

ΝΑΞΟΣ

Παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδὸν πρὸς Ἐγγαρές, 1 χιλ. περίπου ΒΑ. τῆς πόλεως Νάξου, ὑψοῦται μικρὸς γήλοφος γνωστὸς εἰς τοὺς παλαιότερους ὑπὸ τὸ ὄνομα «Καμίνη». Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας σχεδὸν τοῦ ἐδάφους ὁ ἐξαιρετὸς φύλαξ ἀρχαιοτήτων Ν. Γαβαλάς, εἰς τὸν ὅποιον τόσα πολλὰ ὀφείλει ἡ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα τῆς Νάξου, εἶχε κατὰ καιροὺς περισυλλέξει διάφορα μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα. Εἰς δύο χρονικὰς περιόδους, κατὰ Νοέμβριον 1959 καὶ Δεκέμβριον 1960, ἐπεχειρήθη ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ χώρου τῆ βοηθεία τῶν ἀρχαιολόγων Α. Λεμπέση καὶ Φ. Παπαδοπούλου. Αἱ πιστάσεις διετέθησαν κατ' ἀρχὰς παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ κατόπιν παρὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς ἔχουν ὡς ἐξῆς :

Εἰς τὰ πρὸς Ν. καὶ Δ. πρηνῆ τοῦ λόφου ἀπεκαλύφθησαν τρεῖς λαξευτοὶ μυκηναϊκοὶ τάφοι. Τὸ πέτρωμα τοῦ λόφου εἶναι εὐθροπτος κιμιλιὰ καὶ δι' αὐτὸ καὶ τῶν τριῶν τάφων ἡ ὄροφὴ εἶχε καταρρεῦσει καὶ παρουσιάσθησαν ἀρκεταὶ δυσχέρειαι κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας.

Ὅλων τῶν τάφων ἡ εἴσοδος βλέπει πρὸς Δ. Ὁ νοτιώτερον κείμενος τάφος Α (Πίν. 218 α - γ) εἶναι ἀκανονίστου κυκλικοῦ περιῦπου σχήματος, διαμέτρου κατὰ τὸν ἄξονα 3,65 μ. Ὁ δρόμος ἔχει μήκος 2,50 καὶ πλάτος 1,10 καὶ ἐφράσseto διὰ τοιχαρίου ἐξ ἀκανονίστων λίθων. Τὸ δάπεδον τοῦ θαλάμου κείται 0,50 μ. χαμηλότερα ἀπὸ τὴν εἴσοδον. Τὰ ἀνευρεθέντα λείψανα ὁστῶν δεικνύουν ὅτι ὁ τάφος ἐχρησιμοποίηθη διὰ δύο τουλάχιστον ταφάς, ἀλλ' ἡ δευτέρα εἶχε γίνεῖ καθέτως μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς ὀροφῆς. Εἰς τὸν τάφον τοῦτον διεπιστώθησαν καὶ βέβαια ἴχνη πυρᾶς καὶ ἀνθράκων, ὑπολείμματα ἴσως καθαρμοῦ.

Ὁ τάφος Β ἔχει σχῆμα περιῦπου τετράπλευρον καὶ δρόμον μήκους 3,75 καὶ πλάτους 1,10 μ. Εἰς τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ δρόμου ὑπῆρχε τοιχαρίου μήκους 1,52 μ. ἀναλημματικοῦ πιθανῶς χαρακτῆρος. Ἡ θύρα ἐφράσseto διὰ μιᾶς πλακός. Δύο ἄλλαι μικρότεραι πλάκες ἐσχημάτιζον κατῶφλιον, ἐνῶ τὸ δάπεδον τοῦ θαλάμου κείται 0,25 χαμηλότερον. Ἀριστερὰ τῆς εἰσόδου εὐρέθησαν συγκεντρωμένα τὰ ὁστὰ ἐξ νεκρῶν, ὑπῆρχε δὲ καὶ ἐβδόμη ταφή κατὰ τὸ μέσον εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον. Ὁ τάφος Γ (Πίν. 219 α) κείται περισσότερον πρὸς Β., εἶναι δὲ καὶ αὐτὸς τετραπλευροῦ σχήματος, ἀλλὰ μικρότερος (μήκος κατὰ τὸν ἄξονα 2,40, πλάτος 3 μ.). Ὁ δρόμος ἔχει μήκος 3,70 καὶ πλάτος 0,85 μ., ἐφράσseto δὲ διὰ τοιχαρίου ἐξ ἀκανονίστων λίθων. Κατὰ τὴν δεξιὰν παρεἰάν ὑπῆρχε καὶ πάλιν τοιχαρίου, τὸ ὅποιον τὴν φοράν αὐτὴν ἐκλείει λάξευμα πλάτους 0,35 μ., ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὐρέθη μία διάτρητος φιάλη — πιθανῶς πρόκειται κόγχη διὰ βρεφικὴν ταφὴν κατὰ τὴν γνωστὴν καὶ ἄλλοθεν συνήθειαν (G. Mylonas, Studies Robinson 84 κ.έ.). Ἐντὸς τοῦ τάφου ὑπῆρχον τὰ ὁστὰ ἐνὸς μόνου νεκροῦ.

Περισσότερον ἰδιόρρυθμος ἦτο ἡ ταφή κατὰ τὸ πρὸς Β. πρυνῆς τοῦ ὑψώματος (Πίν. 218 δ). Ἐνταῦθα ἀπεκαλύφθη ἰσοπεδωμένη ἔκτασις, περιῦπου τετράπλευρος, τὴν ὁποίαν κατελάμβανε πλῆθος ἀγγείων πυκνῶς τοποθετημένων. Κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν παρυφὴν ἐξετείνετο στρώμα πυρᾶς, μήκους 2,80 καὶ πλάτους 2,60 μ., ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον ὁστὰ μικρῶν ζώων καὶ ἱκανὸς ἀριθμὸς ἀγγείων, ἅτινα ὅμως πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων δὲν ἔφερον ἴχνη πυρᾶς. Εἰς τὴν θέσιν τῆς πυρᾶς εὐρέθησαν τὰ ὁστὰ ἀνθρωπίνου σκελετοῦ μετὰ τὴν κεφαλὴν πρὸς Δ., εἰς καλὴν σχετικῶς κατάστασιν, ὥστε φαίνεται ὅτι ὁ νεκρὸς εἶχε ταφῆ, χωρὶς νὰ ὑποστῆ καθισιν. Ὅλίγα ὁστὰ εἰς ἀρκετὴν ἀπ' αὐτὸν ἀπόστασιν καὶ συσσωρευμένα ὁστρακα ἀγγείων παρὰ τὸν σκελετὸν δεικνύουν ὅτι εἰς τὸν

χώρον εἶχε προηγηθῆ ἄλλη ταφή. Δυστυχῶς δὲν ἔχει ἀκόμη συμπληρωθῆ ὁ καθαρισμὸς καὶ ἡ συγκόλλησις τῶν ἀγγείων τῆς ἀνασκαφῆς, ὥστε νὰ καθορισθοῦν αἱ λεπτομέρειαι τῶν ἐνταφιασμῶν εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, ὡς καὶ εἰς τὰς ἄλλας περιπτώσεις.

Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου ἀπεκαλύφθη μία παιδικὴ ταφή, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν εὐρημάτων, διότι ὁστὰ δὲν εὐρέθησαν, ἐντὸς λάκκου, τὴν μίαν πλευρὰν τοῦ ὁποίου ἐσχημάτιζε τοιχαρίου μήκους 1,12· τὸ πλάτος τοῦ λάκκου ἦτο 0,80 μ.

Τὰ εὐρήματα τῆς ἀνασκαφῆς ἦσαν μέγας ἀριθμὸς ἀγγείων (ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν πενήκοντα) ποικίλων σχημάτων (Πίν. 219 β - ε). Τὰ συνηθέστερα σχήματα εἶναι ἀμφορεῖς δῶτοι ἢ τετράωτοι, ψευδόστομοι, στάμνοι, οἰνοχοαί, λεκάναι καὶ κύπελλα. Ὑπάρχουν ἐπίσης ὕδρια, πυξίδες, κέρνοι καὶ ὀλίγα κύλικες. Δύο πήλινα εἰδώλια καὶ δύο πτηνόμορφοι ἀσκοὶ προέρχονται ἀπὸ τὸν τάφον Γ. Ὅπλα εὐρέθησαν εἰς μὲν τὸν τάφον Α ἐν χαλκοῦν ξίφος (μήκους 0,81 μ.), δύο χαλκαὶ λεπίδες καὶ σιδηροῦν ἐγχειρίδιον, εἰς δὲ τὴν πυρὰν δύο χαλκαὶ αἰχμαὶ λόγχης καὶ εἰς σαυρωτήρ. Ἀπὸ τὴν παιδικὴν ταφὴν προέρχονται τέσσαρα χρυσοῦ ἐλάσματα φέροντα ἔκτυπον παράστασιν παιδός, ἀπὸ τὴν πυρὰν ἐννέα κεφαλαὶ ταύρων ἐκ χρυσοῦ ἐλάσματος καὶ ἀπὸ τὸν τάφον Γ κεφαλὴ ἐπίσης ταύρου ἐκ μελανοῦ λίθου ἐνθέτου εἰς χρυσοῦν ἐλάσμα. Ἄλλα κοσμήματα ἦσαν μία χρυσοῦ ταινία ἐκ τοῦ τάφου Α καὶ περαιτέρω τρεῖς σφαιριδῶλιθοι με παραστάσεις ζώων, δύο περιάπτα, περὶ τὰς πενήκοντα χρυσοῦ χάνδρα καὶ ἄλλαι ἐξ ἡμιπολυτίμων λίθων, τρία χρυσοῦ κογχύλια, πέντε δακτύλιοι χρυσοῦ καὶ ἰσάριθμοι ἀργυροῦ κλπ. Μία χαλκῆ πόρπη εὐρέθη εἰς τὸν τάφον Α.

Τὰ ἀγγεῖα εἶναι ἐγχωρίου κατασκευῆς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χωρὶς ἰσχυρὰν ὀπτησιν καὶ φέρουν συνήθως ἀπλὴν διακόσμησιν. Χρονολογικῶς ἀνήκουν εἰς τὴν ΥΕ III Γ. Ἰδιαιτέραν ὁμάδα ἀποτελοῦν οἱ ψευδόστομοι ἀμφορεῖς, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιφάνεια καλύπτεται ὑπὸ πλουσίας διακοσμήσεως κατὰ τὸν πυκνὸν ρυθμὸν περιλαμβανούσης μεταξὺ τῶν θεμάτων πτηνά, ἰχθῦς, ὀκτάποδας, θαλασσίους ἀστέρους κ.λ.π. (Πίν. 219 β - δ). Χαρακτηριστικὸν σχῆμα εἶναι αἱ ὕδρια μετὰ ἡθμοειδῆ προχοῆν (Πίν. 219 ε).

Αὗται φαίνεται ὅτι ἐχρησίμευον διὰ νεκρικὰς σπονδὰς, διότι τέσσαρες τοιαῦτα εὐρέθησαν ἐξω τῶν τάφων. Μία ἐξ αὐτῶν φέρει, μοναδικὴν διὰ τὴν ἐποχὴν, παράστασιν χοροῦ (Πίν. 219 ε ἀριστερά).

Πλὴν τῆς ὡς ἄνω ἀνασκαφῆς ἐκαθαρίσθη καὶ ἐν ἀρχαίῳ φρέαρ ὀπισθεν τοῦ Γυμνασίου τῆς

πόλεως. Ἀνεσώρθησαν ἑκατοντάδες ἀγγείων — κυρίως οἰνοχόαι καὶ ὑδρίαί — ἄνευ γανώματος καὶ ὀλίγα πηλίνα εἰδώλια· ἐπίσης τέσσαρες μαρμάρια στήλαι φέρουσαι τὴν ἐπιγραφὴν :

ΟΡΟΣ
ΟΛΟΥ

Εἰς τὸ ἴδιον μέρος εἶχον παλαιότερον εὐρεθὴ ἐπιγραφὴ ἀναθηματικὴ εἰς Δήμητρα, Κόρην καὶ Δία Εὐβουλέα (ΑΔ 1931 - 2, παράρτ. 50) καὶ πλῆθος εἰδωλίων ἀρχαϊκῶν καὶ κλασσικῶν χρόνων, τὰ ὅποια ὑποδηλοῦν τὴν ὑπαρξίν ἱεροῦ εἰς τὴν περιοχὴν. Ἀπὸ τὸ ἱερὸν πρέπει νὰ προέρχονται καὶ τὰ ἀγγεῖα τοῦ φρέατος, ἅτινα περιορίζονται εἰς ὀλίγα τυπικὰ σχήματα. Ἀλλὰ τὸ πλέον ἀξιωματικὸν καὶ περιέργον εὐρημα ἐκ τοῦ φρέατος εἶναι εἰς λίθος εἰς σχῆμα ὀρθογωνίου παραλληλεπίπεδου, ὅστις ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως φέρει ἀνάγλυφον παράστασιν πρωτογόνου τέχνης ἐμφανίζουσαν ἐντελῶς ἐπιπέδους μορφάς, χωρὶς πλαστικὴν διαμόρφωσιν.

Παρίσταται γυμνὴ ἀνδρική μορφή τοξεύουσα πρὸς δεξιὰ καὶ ἔμπροσθεν μὲν αὐτῆς ἔλαφος καὶ λέων βαίνων ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν, ὀπισθεν δὲ ἀνωρθωμένος ὄφις. Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ἔργον τῶν ἀρχῶν τοῦ 7ου αἰῶνος, ἀλλὰ σύγκρισις πρὸς ἄλλα ἰωνικὰ ἔργα τῆς ἐποχῆς, ὅπως ἡ πηλὴν ἀσπίς τῆς Σάμου (ΑΜ 1933, Βειλ. 37,3) ἢ τὸ ἐπιτύμβιον τῆς Πάρου, εἰς τὰ ὅποια γίνεται ἀκόμη αἰσθητὴ ἡ γεωμετρικὴ κληρονομία, δεικνύει ὅτι ὀλίγη συγγένεια ὑπάρχει. Ἀλλὰ καὶ ἡ πρακτικὴ σημασία τοῦ ἀναγλύφου παραμένει ἀκαθόριστος, διότι δὲν παρατηροῦνται τὸρμοι ἢ ἄλλα ἔχνη τῆς χρήσεως.

Εἰς τὸν χρόνον τέλος τοῦ ἐπὶ τῆς νησίδος « Παλάτια » ἀρχαϊκοῦ ναοῦ διελύθη εἰς οἰκίσκος, ὅστις εἶχε κατασκευασθῆ κατὰ τὰ ἔτη τοῦ πολέμου παρὰ τῶν Ἰταλικῶν στρατευμάτων κατοχῆς δι' ἀρχαίου ὀλικοῦ πολλαχῶς ὑποστάντος φθοράς.

ΝΙΚ. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ

*

ΝΑΞΟΣ

Ἐν Νάξῳ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ἐνήργησε διὰ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Ν. Κοντολέοντος ἀνασκαφὴν εἰς τὴν περιοχὴν ἀμέσως μετὰ τὰ κράσπεδα τοῦ λόφου τῶν Ἀπλωμάτων κ. ἄ. Σχετικῶς βλ. Ἔργον 1960 σ. 185 - 192.

*

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΙΣ ΚΕΑΝ - 1960

Μία δοκιμαστικὴ ἀνασκαφὴ διεξήχθη εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ἐντὸς τοῦ μεγάλου λιμένος τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰς Κέα ἀπὸ 25ης Ἰουλίου ἕως 5ης Αὐγούστου 1960. Ἡ ἔρευνα αὐτῆς τῆς τοποθεσίας ἀνελήφθη ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Σινσιννάτι καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἀμερικανικῆς Σχολῆς Κλασσικῶν Σπουδῶν. Ὁ κ. Τζῶν Κάσκη ἦτο ἐπὶ κεφαλῆς, βοηθούμενος ὑπὸ τῆς κυρίας Κάσκη.

Εἶναι φανερόν ὅτι ὀλόκληρον τὸ ἀκρωτήριον κατακεῖτο κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Χαλκοῦ. Τώρα ἔχει μῆκος 150 μ. ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον καὶ περίπου 100 μ. μέγιστον πλάτος. Ἡ παραλία φαίνεται ὅτι ἔχει ὑποστῆ διάβρωσιν ὑπὸ τῆς θαλάσσης εἰς τὰ δυτικὰ καὶ νοτιοανατολικά, καὶ εἰς σύγχρονος αὐτοκινητόδρομος διασχίζει τὸ βορεινὸν τμήμα τοῦ ἀρχαίου οἰκισμοῦ. Μικρὰ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Εἰρήνης εὐρίσκεται εἰς τὸ νότιον-κεντρικὸν τμήμα τοῦ ἀκρωτηρίου. Πληθυσίον ὑπάρχον εὐκάλυπτοι.

Ἀνεσκάφησαν ἐξ τάφροι, εἰς διαστάσεων 2 μ. Χ 15 μ. καὶ οἱ ἄλλοι περίπου 2 μ Χ 5 μ. Σχεδὸν παντοῦ ἤλθον εἰς φῶς λίθινοι τοῖχοι ἀμέσως κάτωθεν τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Εἶναι καλοκτισμένοι καὶ ἔχουν οἱ περισσότεροι πλάτος περίπου 1 μ. καὶ μερικοὶ ὕψος περισσότερον τῶν 2 μ. Ἐν ἐκ τῶν ἀποκαλυφθέντων δωματίων εἶναι ἐστρωμένον μὲ μεγάλους λίθους. Εἰς ἕν ἄλλο εὐρέθησαν δύο διαδοχικαὶ στρώσεις ἐπιχώσεων εἰς ἀρκετὸν βάθος, ἐκάστη τῶν ὁποίων περιελάμβανεν ἀποθέματα ἀγγείων. Αὐτὸ τὸ δωμάτιον, πιθανόν ἦτο ὑπόγειον καὶ εὐρέθησαν ἔχνη κλίμακος ὀδηγούσης πρὸς αὐτό. Εἰς πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐρευνηθέντα μέρη εὐρέθησαν τοῖχοι οἱ ὅποιοι εἶχον καταστροφῆ καὶ συντρίμια ἐκ τῶν ἄνω εἶχον πέσει ἐντὸς, προφανῶς λόγῳ σεισμοῦ. Τεμάχια χρωματισμένου κονιάματος, μὲ ἐρυθρὸν καὶ μαῦρον χρῶμα, εὐρέθησαν εἰς τὰ ἐρείπια.

Εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ ἀκρωτηρίου παρετηρήθησαν τμήματα τείχους κυκλωπεϊκῆς κατασκευῆς. Εἰς τὴν ἀκτὴν φαίνονται μεγάλοι ἄμορφοι ὄγκοι λίθων καὶ μία τάφος ἀπεκάλυψεν ἕν ἔτερον τμήμα τοῦ τοίχου μὲ ἀνατολικὴν κατεύθυνσιν. Εἶναι πολὺ πιθανόν ὅτι τὸ τεῖχος αὐτό, τὸ ὁποῖον ἀντικρύζει τὸ βόρειον τμήμα τῆς ξηρᾶς, ἐχρησίμευσεν πρὸς ἄμυναν τοῦ οἰκισμοῦ εἰς τὸ ἀκρωτήριον. Ἐν ἄνοιγμα εὐρέθη εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τμήμα αὐτοῦ, μικρὸν ὡς θύρα, ἀλλὰ δύναται νὰ θεωρηθῆ κατάλληλον ὡς μεγάλος ὄχετός. Τὸ ἐσωτερικὸν τμήμα δὲν ἠρευνήθη ἀκόμη.

Εἰς μίαν τῶν τάφων κατέστη δυνατή ἡ εἰς βάθος ἀνασκαφή κάτωθεν τοῦ δαπέδου τοῦ τελευταίου κτίσματος καὶ ἡ ἀποκάλυψις τοίχων δύο διαδοχικῶν παλαιότερων κτηρίων, ὡς φαίνεται, μικροτέρων διαστάσεων.

Τὰ ἀνευρεθέντα ἀγγεῖα εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ἀκατεργάστου ἐρυθροῦ πηλοῦ καὶ πολὺ κακῆς ποιότητος, ἄνευ διακοσμήσεως. Περιλαμβάνονται πολλὰ μικρὰ κωνικοῦ σχήματος κύπελλα ἢ κύλικες, μικροὶ πρόχοι καὶ μεγάλαι στάμναι. Ὑπάρχουν ἄφθονα τεμάχια πίθων. Εὐρέθησαν εἰς λύχνος καὶ τεμάχια τριῶν θυμιατηρίων. Ἐκτὸς αὐτῶν τῶν ἐγχωρίων ἀγγείων εὐρέθησαν τεμάχια Μυκηναϊκῶν ἀγγείων, ἅτινα ἐν συσχετίσει πρὸς τὰ μεγάλα τεῖχη τῶν τελευταίων οἰκοδομημάτων, δεικνύουν ὅτι ὁ οἰκισμὸς ἦνθησε κατὰ τὴν Ὑστεροελλαδικὴν II καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Ὑστεροελλαδικῆς III ἐποχῆς. Τὰ κατώτερα στρώματα ἔδωσαν θραύσματα τεφρῶν Μινυακῶν καὶ ἀμαυροχρῶμων ἀγγείων. Κυκλαδικὰ ἀγγεῖα μὲ θαμπὰ χρώματα διακεκοσμημένα παρουσιάσθησαν εἰς σημαντικὴν ποσότητα. Δὲν κατέστη βέβαιον μέχρι τοῦδε ἐὰν ὑπάρχουν λείψανα τῆς Πρωίμου Χαλκῆς ἐποχῆς εἰς τὴν τοποθεσίαν ταύτην.

Λείψανα ἐνὸς οἰκισμοῦ καὶ νεκροταφείου, πιθανῶς τῆς Πρωτοκυκλαδικῆς ἐποχῆς ἠρευνήθησαν συντόμως εἰς τὸ ἀκρωτήριον Κεφάλαι. Ἡ τοποθεσία ἐκεῖ ἔχει ὑποστῆ μεγάλην διάβρωσιν καὶ τὰ τεῖχη δὲν διακρίνονται εὐκόλα, ἀλλὰ ὑπάρχουν πολλὰ ἄτεχνα ἀγγεῖα καὶ πολὺς ὄψιανός εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Εἰς τάφος ἢ ὀστεοφυλάκιον ἀνευρέθη περιέχον πολλὰ τεταραγμένα ὀστᾶ ὡς καὶ εἰς πίθος - τάφος μὲ κόκκαλα παιδίου.

Τὰ κατὰ τὴν προκαταρκτικὴν ταύτην ἀνασκαφὴν εὐρεθέντα ἀντικείμενα ἐτοποθετήθησαν εἰς ἀσφαλῆ καὶ καλῶς φυλασσομένην ἀποθήκην ἢ ὅποια εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Προέδρου τῆς Κοινότητος, κ. Β. Ψύλλα. Ἐλπίζομεν νὰ συνεχίσωμεν τὴν ἐργασίαν εἰς μεγαλύτεραν κλίμακα κατὰ τὸ 1961.

ΤΖΩΝ Α. ΚΑΣΚΗ

*

FOUILLES À DÉLOS

De 1946 à 1949, l'exploration archéologique, progressivement reprise, a comporté tout d'abord des recherches profondes et des sondages de vérification : Palestres, terrasse des Lions et Létōon, chapelle d'Anios. Dans le sanctuaire, un lot très important d'objets my-

céniens et géométriques a été découvert en 1946 près du temple d'Artémis ; les vestiges d'habitats mycéniens ont été systématiquement relevés.

Des recherches nouvelles ont été entreprises sur le tracé du mur de Triarius, et, dans la basse vallée de l'Inopos, a été fouillée la riche demeure dite maison de l'Hermès.

De 1950 à 1956, la fouille proprement dite a été suspendue, tandis que progressait l'étude des inscriptions, de la sculpture, de la céramique hellénistique.

En 1958, la fouille a précisé la topographie du quartier situé entre l'Aphrodision et la Rue Supérieure du Théâtre : ont été explorées deux maisons bordant cette rue ; la principale trouvaille est un grand réchaud de terre-cuite à décor plastique, qui a été publié BCH 1961, p. 479 sqq.

Au Nord de l'Aphrodision, en 1958 et 1959, une rue dallée, bordée de colonnes de granit, a été explorée sur une longueur de trente mètres : cette voie importante, orientée Ouest-Est, semble relier l'agora des Compétaliastes au quartier du haut Inopos. Une maison bordant la rue au Sud a été complètement fouillée ; les pièces d'habitation s'y ordonnent autour d'une petite cour dallée. Les vestiges de l'étagage sont particulièrement intéressants : on a retrouvé de nombreux fragments de décoration stucquée. Cette maison est bordée à l'Ouest par une ruelle perpendiculaire à la rue aux colonnes ; deux boutiques riveraines de cette ruelle ont été explorées, où l'on a rencontré un très abondant dépôt de lampes et de céramique du Ier siècle av. J.C.

L'étude des inscriptions, de la sculpture, et de la céramique hellénistique a été poursuivie.

En 1957 et 1958, des travaux de nettoyage et de dégagement ont été effectués au sanctuaire extérieur d'Aphrodite, situé sur la pente Nord de la colline du Théâtre, et dont les ruines, identifiées depuis 1912 par P. Roussel, n'avaient pas été entièrement dégagées. On a pu déterminer l'emplacement des cinq oikoi mentionnés dans les textes épigraphiques ;—l'étude du temple, bien connu par les inventaires déliens, et celle de l'autel voisin, a été reprise. Les accès du sanctuaire, situés au Sud et à l'Est, ont été reconnus.

La campagne de 1960 a été consacrée à la fouille d'une habitation de grandes dimen-

sions située au Sud de la ville à 300 mètres au-dessus de la baie de Fourni. L'exploration de ce bâtiment avait déjà été amorcée en 1935-36 (v. F. Robert et J. Coupry (BCH 1935, p. 299 - 300 et 1936, p. 483).

Construite à flanc de colline, la maison s'étage sur trois paliers: le palier inférieur est occupé par des boutiques s'ouvrant sur une rue, au-dessus, on a le péristyle et l'oiikos, enfin, au palier supérieur se trouve une grande salle de réception pavée en mosaïque à dessins géométriques. Le corps de bâtiment principal est flanqué, au Nord, d'une aile pourvue d'une entrée indépendante, et, au Sud, d'une autre, de construction plus rudimentaire, séparée par un large couloir du corps de logis central dans une fosse, ont été découverts deux squelettes suppliciés; et, dans les pièces d'habitation, une série de petits masques décoratifs de terre-cuite, reproduisant des types connus de la comédie nouvelle (Pl. 220).

Contrairement à l'habitude délienne, l'approvisionnement en eau n'était pas assuré par une citerne creusée sous le péristyle, mais par deux réservoirs ménagés entre le rocher auquel est adossée la maison et le mur de fond de celle-ci; un réseau de conduites assure la distribution et l'évacuation des eaux; ces conduites alimentent un nymphéum taillé dans le rocher, au niveau de la pièce pavée en mosaïque.

Dans la fosse où se rassemblaient les eaux usées, on a trouvé deux squelettes d'individus suppliciés et décapités; les bras et les jambes ont conservé les clous qui y étaient enfoncés. Il faut sans doute y reconnaître les victimes des pirates de Mithridate. Il est en effet certain que la maison a été incendiée au Ier siècle av. J.C. puis, lors d'une réoccupation tardive, vidée de tous les débris qu'elle contenait. En effet, à l'extérieur, en contre-bas de la rue qui borde la façade, au-dessus des ruines de petits magasins détruits en même temps que la maison, on a trouvé une épaisse couche de cendres contenant une grande quantité de céramique hellénistique tardive: coupes à rebord droit, vaisselle «pergaménienne», plats à cuire dont une grande marmite de 50 cm. de diamètre, des bols mégariens dont 25 ont pu être reconstitués et plusieurs réchauds dont l'un de type jusqu'alors connu seulement par des fragments.

Enfin, il faut signaler que la façade du bâtiment était ornée de reliefs de marbre ou de

poros dont plusieurs ont été retrouvés tombés au pied du mur: en particulier, un Apollon entouré de petites figures de sphinx et de nikés, et un symbole isiaque, témoignage de l'influence des cultes orientaux à Délos.

La fouille de cet ensemble a été achevée en 1961.

En 1953 a paru un album de Documents sur Les constructions antiques de Délos, illustrant l'étude de R. Vallois publiée en 1944: L'architecture hellénique et hellénistique à Délos jusqu'à l'éviction des Déliens (166 av. J.C.) Première partie: Les Monuments. En 1958 a été publié un autre ouvrage de synthèse, dû à H. Gallet de Santerre, Délos primitive et archaïque.

Des rapports sur les fouilles de Délos ont paru dans les Chroniques annuelles du Bulletin de Correspondance Hellénique. Des articles ont été publiés dans la même revue; signalons par exemple l'article de J. Tréheux et H. Gallet de Santerre, BCH 1947, p. 148 à 254, Rapport sur le dépôt égéen et géométrique de l'Artémision à Délos; et les études de J. Delorme et J. Marcadé sur l'architecture et les trouvailles de la Maison de l'Hermès, BCH 1953, p. 444 à 615.

La série de l'Exploration archéologique de Délos s'est augmentée de six nouveaux volumes.

- Fasc. XX. F. Robert: Trois sanctuaires sur le rivage occidental: Dioscourion, Asclépiéon, Sanctuaire anonyme (Leucothion?) (1952).
- Fasc. XXI. Ch. Dugas: Les vases attiques à figures rouges (1952).
- Fasc. XXII. E. Will: Le Dôdékathéon (1955).
- Fasc. XXIII. A. Laumonier: Les figurines de terre cuite, 2 vol. (1956).
- Fasc. XXIV. H. Gallet de Santerre: La terrasse des Lions, le Létoon et le monument de granit (1959).
- Fasc. XXV. J. Delorme: Les Palestres (1961).

ÉCOLE FRANÇAISE D'ATHÈNES

*